

Szentiványi Gyula köszöntője a Berde-serleggel.

Mélyen megihletődve, aggodalommal veszem e serleget kezembe a magyar kulturának, közmívelődésnek emelt és felavatott e fényes palotájában, annak a férfinak emlékezete ünneplésére, kihez nemcsak a születési hely ugyanazonos volta, de a gyerekkor ragaszkodó érzése, az ifjúkor bizalma, szeretete és később a férfikor tisztelete annyi bensőséggel csatolt.

Erőm fogyatékosságát soha nem éreztem inkább, mint e színarany serleghez fűzött feladatnak megtisztelő teljesítésénél, kitérni ez elől nem engedte a kegyelet és szeretetnek parancsszava. Kiki teljesítse kötelességét erejéhez mérten.

Pár nappal ezelőtt fényes emlékbeszédben talált méltatást Berde Mózes élete; e serleggel is több ízben a leghivatottabb férfiak áldoztak a dícsőült emlékezetének.

S ma én vagyok hivatva emlékéit közöttünk újból életre hívni.

A napnak melegét, világosságát minden reggel újra meg újra érezzük, élvezzük, gyönyörrel telik el lelkünk annak új meg új életet keltő és fejlesztő erején. A természeti erőknél ezt a folytonos ismétlését tehernek nem tekintjük.

Berde Mózes élete, szelleme, emlékezete ily világitó és melegítő erővel hat nemcsak az unitárius egyház kebelében, hanem erkölcsi hatalmánál fogva az egész magyar nemzetnek lelkére, szívére nemesítőleg kell hogy hasson, a humanismus gyakorlásában, a nemzeti művelődés támogatásában, a jellemek fejlődésében.

Ép ezért az ő erkölcsi nagyságának ünneplése, emlékének mentől gyakrabban megelevenítése csak újabb meg újabb nemes rügyeket fakaszt és fejleszthet az emberi kebelben.

Berde emlékeit a tudományos művelődés ez új csarnokában érezszobor őrzi. Életét, tevékenységét, erkölcsi és szellemi nagyságát, érdemeit szíveinkben még visszhangzó remek emlékbeszéd örököltette meg.

Én ez alkalommal Berde *életének erkölcsi hatását* tartva szem előtt, egyházunk által emelt szobor talapzatára csupán egy babérlevelet akarok kegyelettel letenni.

Egyéni felfogásom szerint Berde elsősorban mint hazafi áll azon a magos piederstalon, melyre őt erkölcsi nagysága helyezte.

Berde Mózsza a székelyfaj ősi erejének méltó képviselője volt: kitarító munkásság törhetlen akarat erővel, önmegtagadás a legszigorubb igényekkel, szívjóság párosulva eleven kedélylyel.

Ezekből fejlődött ki az ő nagy jelleme, melynél a szívjóság mindenkor harmoniában állott lángelméjével és emberszeretetével.

Ez az összhang tette őt képessé nagy céljainak végrehajtásában.

Az unitárius egyháznak hivei mind magyarok, túlnyomólag a székely-fajnak hű fiaí és leányai. A mi egyházunk élete, fennállása, virágzása ama nagy politikai és nemzeti, faji küzdelemben, mely ma a nemzeteket és fajokat lázban tartja, a magyar nemzet fennállásával, culturalis fejlődésével azonos.

A mi szentegyházunk, ecclésiáink, iskoláink anyagi, erkölcsi és szellemi tevékenységök összes eszközeivel munkálnak a magyarságnak anyagi és szellemi gyarapodásán s ezzel a magyar állam nagy céljainak is elérésére.

Ezért a magyar unitárius egyházat méltán nevezhetnők:

„Magyar nemzeti egyháznak“.

Berde meg volt győződve Magyarországnak hallhatatlan első cultusministerének ama jóslata igazságáról: „Magyarország jövője a cultura kérdése“.

Erre vall végrendelkezésének egész szelleme. Ennek hatása alatt bocsájtotta egyházunk rendelkezésére mind azokat az eszközöket, melyekkel egyházunk saját hatáskörében a magyar kulturát előbbre vinni képes és a melyekkel a székely nemzet fogékony eszű és szívű gyermekeinek nevelését magasabb színvonalra emelni lehetővé tette.

E tettével nem csak a magyarság kulturtörténetében foglalt el egy méltó lapot, hanem hazánk kiválóbb jóltevői sorában az elsőkközzé emelkedett. Találunk fejedelmi alapítót a nemzeti vagyomból; találunk hazafias aristokratiánk és polgártársaink több jelesét az ősi vagyon jövedelmeiből a közmívelődés oltárán áldozni; de nem találunk egyet is, ki egész életének minden keresményét az egyházi és nemzeti cultura ügyének áldozta volna.

Szeretnék e pillanatban az ékesszólásnak minden hatalmával rendelkezni, hogy egyházunk ifjúságának lelkében, szívében felgyújthatnám kiolthatatlanul azt a lángot, melynek világánál Berde Mózsza szobrát naponta szemlélve, annak melege az ifjúságot az ő életének, jellemének tanulmányozására, követésére hevítse; s hogy erkölcsi

nagyságát szívében ápolva, közülök kiki erejéhez képest igyekezzék őt különösen hazánknak és egyházunknak szeretetében megközelíteni.

Akkor fog ez az új collegium a Berde intentiójához híven a magyar nemzetnek és az unitárius egyháznak századokra ható áldásos eredményeket, nemes gyümölcsöket hozni.

Az ő erkölcsi irányának és nemes szellemének hatása alatt emelem e serleget az ő nagy emlékére, a magyar nemzetnek, a székely fajnak, szeretett unitárius egyházunknak virágzó fejlődésére.

Uraim! csupán még egy pár szót e serleggel kezemben. Midőn a közbizalom jubiláló főgondnokunkat és főpásztorunkat ezelőtt huszonöt évvel az árkosi zsinaton egyházunk vezetésére meghívta, nékem, ki akkor a szép Háromszékmegye élén állottam, jutott a szerencse, hogy szeretett püspökünkért az első poharat emelhettem; most pedig, midőn az új collegiumnak megnyitását ő Méltóságainak 25 éves jubileuma örömére és halhatatlan nagy jótevőnk emlékezetének áldozva ünnepeljük, ezen a hármasszüneten úgy érzem, hogy a Berde Mózsza szelleme itten van közöttünk, az ő emberszerető nagy lelke részt veszen a mi jubiláris örömiünkben is. Az ő szellemének, lelki óhajának vélek kifejezést adni: kívánva, hogy a Gondviselés egyházunk tisztelt és szeretett jubiláló vezéreit, főgondnok id. Dániel Gábort és főpásztorunk Ferencz Józsefet a Berde Mózsza hagyományainak hű gondozására és ápolására is még sokáig éltesse.

Párisi levél.

Páris, 1901. jul.

(Madame Pressensé. — Nép-egyetem alapítása Belville-ben.)

Szerkesztő úr!

A francia protestáns írók között Pressenséné asszony Gasparinné asszonynyal együtt a legnépszerűbbek az országban. Pressenséné neve mindenütt ismeretes s műveit olvassák minden egyházban, minden faluban. Halála őszinte fájdalmat keltett mindenfelé. Szerették őt, mert sok jót tett, s mert irataival nemes magvakat hintett el.

Pressenséné 1826-ban Svájcban született. Leánynéven Elise du Plessis-Gouretnek hívták. Atyja barátja volt a híres teológusnak, Vinet-nek, de ez a barátság megszakadt, mikor Vinet vallásbölcseleti tanulmányait folytatva elhagyta a régi orthodoxiát, a melyhez Pressenséné atya ragaszkodott. De az atya orthodoxiája nem sok hatással volt leánya szellemére, mert Pressenséné a szabadelvűségben még Vine-t is túlhaladta. Ifjúságában pietistikus és formalistikus környezetétől sokat szenvedett s később annál függetlenebb jellemű, annál szabadelvűbb lett. 1846-ban férjhez ment Pressenséhez, kivel Lausanneban ismerkedett meg, hol Pressensé theológiát tanult. 1847-ben Párisba jöttek és Pressensé pappá avatva a Taitbout-utezai szabad egyháznak lett a lelkésze. Több mint negyven éven keresztül hűséges társa volt férjének és támasza minden jó munkában. Pressenséné nagyon sok művet írt, különösen az ifjúság számára, s elbeszéléseit, regényeit egészséges szellem, erkölcsi emelkedettség jellemzi. Első műve, „Róza“, melyet főleg fiatal leányok számára írt, már 25 kiadásban jelent meg. S a többi munkái is, mint „La maison blanche“ és „Le journal de Thérèse“ több kiadást értek és az ifjúságra valóban hatást gyakoroltak. Nagyon eltalálta hogyan kell az ifjúság számára írni, értelmüket foglalkoztatni és őket mulattatni. S főleg társadalmi szempontból